

Klima- og Miljødepartementet

Ref: 24/1095

Oslo, 22.11.2024

Innspill fra Forbrukerrådet til oppdatering av handlingsplanen for en giftfri hverdag

Forbrukerrådet viser til brev av 13.11.2024, og takker for muligheten til å gi departementet innspill til oppdatering av handlingsplanen for en giftfri hverdag. I tillegg til innspill gitt i møte 20.11 sender vi her skriftlige innspill.

Forbrukerrådet ser med bekymring på det høye antall stoffer med dokumenterte skadelige egenskaper som er påvist i undersøkelser gjennomført de siste årene, og mener at det **bør skje et taktskifte i det norske kjemikaliearbeidet** for å få ned mengder av skadelige stoffer i hverdagsprodukter. Forbrukere utsettes i et stadig større omfang for kjemikalier med dagens høye forbruksmønster og med produktflyt i et internasjonalt marked. Dette gjør at føre var-prinsippet er enda viktigere nå enn før.

Spesielt bekymringsfullt er situasjonen for barn, som har lavere kroppsmasse, større følsomhet og mer uforutsigbar opptreden i forhold til utilsiktet bruk av mange produkter. Den norske mor, far og barn-undersøkelsen (MoBa) har eksempelvis vist at norske barn har høyere nivåer av flere skadelige miljøgifter enn det som anses som trygt.

Vi ønsker å spille inn følgende som prioriterte områder i oppdatert handlingsplan:

Arbeide for regulering stoffgrupper, ikke enkeltstoffer

Det er et **problem at reguleringsbeslutningene i for stor grad gjelder enkeltstoffer** i tilfeller hvor det er godt dokumentert at tilsvarende skadepotensial også finnes for mange andre stoffer i samme stoffgruppe. Denne situasjonen innebærer dessverre altfor ofte at stoffer som forbys raskt erstattes av nye uregulerte stoffer med svært lik kjemisk struktur, virkemåte og skadepotensiale. Det forekommer og at flere stoffer fra samme

stoffgruppe kan være til stede i samme produkt og dermed overstige grenseverdier gitt for et av stoffene. Regulering av stoffgrupper ble hensyntatt i innværende handlingsplan, men problemet gjør seg fremdeles gjeldende. Norge har sammen med Sverige, Danmark, Nederland og Tyskland utarbeidet et forslag om å forby hele gruppen av per- og polyfluorerte stoffer (PFAS-er). Dette er av stor betydning og en tilnærming som er aktuell for flere stoffgrupper. **Forbrukerrådet mener derfor at Norge bør ytterligere styrke arbeidet for at reguleringsprosesser gjelder relevante stoffgrupper** framfor enkeltstoffer.

Utfasing av stoffer med spesielt store helse- og miljøskadelige effekter må skje raskere

Et hovedmål for kjemikalieforvaltningen må være å identifisere stoffene (helst stoffgruppene) med størst skadepotensial med tanke på utfasing. Selv om en del stoffer med spesielt stort skadepotensial allerede er forbudt eller regulert i forhold til bruk, er det fortsatt altfor mange stoffer som mangler tilsvarende regulering. Antallet stoffer og stoffgrupper på SVHC-listen er omfattende. Forbrukerrådet er spesielt bekymret for de mange stoffene med kjente hormonforstyrrende effekter som foreløpig har unndratt seg nødvendig regulering.

Selv om Europa har kommet langt i dette arbeidet, sammenlignet med andre land, tar det **altfor lang tid fra saksbehandling frem til utfasing eller annen regulering er på plass.**

Forbruker som importør

Forbrukerrådet opplever en **økende utfordring med import av produkter som ikke overholder europeiske standarder.** Enkeltforbrukere som bestiller produkter fra internasjonale handelsplattformer, kan i dag risikere å bli i dag importør av produkter med stoffer som er forbudt å importere.¹ De har ingen mulighet til å vite hva produktet er laget av og hvilke kjemikalier produktet inneholder. Informasjon om dette er ofte heller ikke tilgjengelig fra produsent.

¹ <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/xl/finner-kreftfremkallende-stoff-i-vare-fra-temu-1.16939092>

Det er behov for et **regelverk for import av ting som beskytter forbrukeren** mot varer som ikke overholder europeiske standarder.

Digital Services Act (DSA) er, sammen med Digital Markets Act (DMA), den største reguleringspakken for den digitale økonomien EU har vedtatt så langt. Kravene gjelder for alle digitale plattformer som selger eller formidler varer, tjenester eller knytter forbrukere til innhold. Kravene er strengest for de største selskapene. Plattformselskapene må være i stand til å ta imot varsler om ulovlig innhold og fjerne ulovlig innhold. **For å sikre forbruker vil en rask implementering av både DSA og DMA være av stor betydning.**

Strengere regulering fremfor å la forbrukere selv ta ansvar

Arbeidet bør i mindre grad baseres på forbrukers informerte valg, og mer på regulering. Selv med bedre informasjonstilgang er det **for mange markeder og stoffer til at forbruker reelt kan orientere seg** på en tilstrekkelig måte. Denne utfordringen blir forsterket av cocktaileffekten, og av nye utenlandske netthandelaktører som bidrar til et ytterligere uoversiktlig marked.

Forbrukerrådet mener likevel at en **obligatorisk merkeordning** som krever at alle produkter som inneholder dokumenterte skadelige stoffer ført opp på SVHC-listen må opplyse om dette som en del av sin produktinformasjon. En slik ordning ser det imidlertid ut til å være krevende å få på plass innenfor de juridiske rammene som finnes i EU.

Forbrukerinformasjon om helse- og miljøskadelige stoffer i produkter

Inneværende handlingsplan har som prioritert tiltak å *vurdere om* det er behov for mer forbrukerinformasjon, og hvem som ev. skal ha ansvaret. Vi mener svaret er soleklart: det er behov mer forbrukerinformasjon. Miljødirektoratet har ikke lenger veiledning av forbrukere i sitt mandat.

Det må finnes et sted forbrukere kan henvende seg for å få kvalifiserte svar på spørsmål om spesifikke kjemikalier og produkter. Dette ansvaret må være tydelig plassert, med tilhørende ressurser.

I tillegg til svar på individuelle henvendelser, er det behov for veiledning gjennom massekommunikasjon. Forbrukerrådets miljøveileder er en del av dette, der man blant annet finner våre produkttester. Det er uten tvil tester

som tar opp kjemikalier som får flest treff, med 170 000 unike sidevisninger på tannkrem og over 400 000 på solkrem.

Nettstedet **Erdetfarlig.no** ble nedlagt uten noen erstatning, til tross for at behovet for slike verktøy bare blir større når vårt økte forbruk gjør oss eksponert for stadig flere kjemikalier og totalt større mengder. Vanlige forbrukere kan ikke ha oversikt over hva som er helse- og miljøskadelig. Inneværende handlingsplan peker på behov for å utrede ny digital informasjonsløsning for forbrukerinformasjon. Forbrukerrådet vil gjerne involveres i eventuelle prosesser for dette.

Forbrukerrådet ønsker også økt støtte til frivillige og godkjente tredjeparts merkeordninger som hjelper forbrukerne å gjøre trygge valg. Spesielt Svanemerket bør få økte ressurser.

Forbrukerrådet vil understreke at **informasjon til forbrukerne om innhold av skadelige stoffer er et myndighetsansvar**, og at dette ikke kan overlates i for stor grad til produsenter, importører og forhandlere av produktene.

Farlige kjemikalier må hensyntas i produsentansvarsordningen og økodesignforskriften

Noen av produktene og produktgruppene som reguleres av produsentansvarsordningene kan inneholde dokumenterte eller potensielt helse- og miljøskadelige kjemikalier. Det bør utredes om **produsentansvarsordningene i større grad bør økomoduleres**, og at omfanget av helse- og miljøskadelige kjemikalier inkluderes i kriteriene for dette. Dette bør også gjelde produktgrupper det nå vurderes å opprette/utvide produsentansvarsordninger på, slik som tekstiler og plast.

Økodesignforskriften som følger opp økodesigndirektiv og forordninger skal være med å sikre økt levetid på produkter samt økt sirkularitet. Da er det samtidig viktig å sikre at produkter og materialer som skal brukes lenge og deretter resirkuleres ikke bidrar til spredning av helse- og miljøskadelige kjemikalier. Norge bør derfor arbeide for at **kravene til økodesign inkluderer krav til hvilke kjemikalier** som kan og ikke kan brukes i de ulike produktgruppene.

Sirkulærøkonomien må ikke bli et hinder for økt utfasing og destruksjon av miljøgifter

Flere sider ved omleggingen til en sirkulær økonomi legger til rette for redusert bruk av helse- og miljøskadelige stoffer. Strengere krav til økodesign og utvikling av produksjonsprosesser og forretningsmodeller som forlenger levetiden til enkeltprodukter vil eksempelvis kunne begrense hvor store mengder farlige stoffer som introduseres på markedet. Handlingsplanen bør så langt det er mulig peke på hvordan sirkulærøkonomiske initiativ kan utnyttes til å minimere bruk og spredning av skadelige stoffer.

Samtidig innebærer sirkulærøkonomiens økte krav til materialgjenvinning av kasserte produkter en fare for at skadelige stoffer som er uønsket, tilbakeføres i det tekniske kretsløpet. Forbrukerrådet ser det derfor som viktig at det angis en fornuftig grenseoppgang mellom kjemikalieforvaltningens ønske om utfasing av skadelige stoffer og sirkulærøkonomiens ønske om økt ressursutnyttelse. Forbrukerrådets prinsipielle holdning er at i tilfeller hvor det oppstår et motsetningsforhold mellom disse, er det riktig og viktig å la **hensynet til forsvarlig utfasing eller destruksjon av skadelige stoffer veie tyngre enn ønsket om økt ressursutnyttelse**. I denne sammenheng er videre arbeid i EU rundt kommunikasjonen om grensesnittet mellom regelverk for kjemikalier, produkter og avfall spesielt relevant og bør aktivt følges opp.

Norsk kjemikalieforvaltning og virkemiddelapparat for kontroll av skadelige stoffer må styrkes

Forbrukerrådet mener det er helt avgjørende at norske myndigheter erkjenner at den samlede ressurssituasjonen til norsk kjemikalieforvaltning, helse- og miljøovervåkning, samt oppfølging av gjeldende regelverk på dette området ikke står i forhold til oppgavene som behøver å løses. Dette gjelder bl.a. det toksikologiske fagmiljøet hos FHI og miljøkrimenheten til Økokrim.

Introduksjon av stadig nye kjemiske stoffer på verdensmarkedet gjør at Forbrukerrådet også ser et behov for å ta i bruk hypotesefri miljøscreening i miljøovervåkingen som muliggjør detektering av nye stoffer som man ikke har påvist i tidligere undersøkelser i større grad enn hva som så langt er gjort. Vi viser også til FHIs innspill i møte 20.11 om behov for biomonitorering av norsk befolkning.

Norsk støtte til utvikling av kjemikalieforvaltning utenfor Europa må videreføres og økes.

Det er viktig å fortsette å støtte FNs arbeid med utforming av internasjonale standarder og retningslinjer for kjemikalieforvaltning. Norge har vært en betydelig bidragsyter til dette arbeidet med blant annet Global Environment Facility (GEF), UN Environment Programme (UNEP) og Global Framework. Det er viktig at denne støtten både videreføres og helst økes.

Det er også viktig at Norge opprettholder og helst øker sin innsats i sekretariatene som i dag administrerer internasjonale miljøavtaler som regulerer skadelige stoffer, og løpende fremmer forslag om inkludering av nye stoffer i disse avtalene.

Vennlig hilsen
Forbrukerrådet

Gunstein Instefjord
Leder for forbrukerpolitikk

Celia Lima
Forbrukerpolitisk rådgiver